

Πρόλογος

Στο παρόν δοκίμιό του, ο Τριαντάφυλλος Καρατράντος, έγκυρος μελετητής των θεμάτων ασφάλειας, που συγκροτούνται πλέον ως αυτοτελής επιστημονικός κλάδος, προτείνει να καταστεί η Ελλάδα ένα ολοκληρωμένο «σύγχρονο κράτος εθνικής ασφάλειας». Το ζητούμενο για τον συγγραφέα είναι ένα κράτος που λειτουργεί πράγματι ως πάροχος ασφάλειας καλύπτοντας όλες τις όψεις της διακινδύνευσης που παράγει το διεθνές περιβάλλον, η ίδια η φύση, η ίδια η κοινωνία, η τεχνολογία με τις ραγδαίες εξελίξεις της. Κατά τη λογική του συγγραφέα, είναι πλέον αδύνατη η διάκριση μεταξύ εσωτερικής και εξωτερικής ασφάλειας, που ανήκει στις αρμοδιότητες διαφορετικών κρατικών δομών (θεσμών και υπηρεσιών, όπως τα υπουργεία Προστασίας του Πολίτη αφενός και Εθνικής Άμυνας αφετέρου). Είναι επίσης απλώς συμβατική η διάκριση των απειλών σε εσωτερικές και εξωτερικές ή ακόμη σε φυσικές και ανθρωπογενείς. Το περιβάλλον μέσα στο οποίο κινούμαστε είναι συνολικά και ολιστικά απειλητικό. Το κεκτημένο ασφάλειας είναι εύθραυστο ακόμη και για τα στρατιωτικώς πανίσχυρα κράτη, όπως οι ΗΠΑ. Το φαινόμενο που κυριαρχεί υπό πολλαπλές εκδοχές είναι η βία που εκλύεται σε όλα τα επίπεδα. Βία στις διεθνείς σχέσεις που καλύπτει ένα τεράστιο φάσμα, από τη στρατιωτική εισβολή σε άλλο κράτος και τον συμβατικό πόλεμο έως τις νέες μορφές τρομοκρατίας και από τις κυβερνοεπιθέσεις και την αθέμιτη εισπήδηση στις εσωτερικές δημοκρατικές διαδικασίες άλλων κρατών μέχρι τις μαζικές απώλειες ζών κατά την ανακοπή μεταναστευτικών ροών. Βία στις κοινωνικές και πολιτικές σχέσεις. Βία στις οικογενειακές, προσωπικές και ερωτικές σχέσεις. Βία στο εκπαιδευτικό σύστημα όλων των βαθμίδων. Βία στις λειτουργίες της οικονομίας και της παραοικονομίας, ιδίως με τη μορφή του οργανωμένου εγκλήματος. Βία που εκπέμπεται από την τεχνολογία, έστω συνυφασμένη με νέες τεράστιες αλλά ενδεχομένως ανεξέλεγκτες δυνατότητες της τεχνητής νοημοσύνης και της μηχανικής μάθησης. Βία που παράγεται από την κλιματική κρίση και την πυκνότητα και την ένταση των φυσικών καταστροφών.

Απαιτείται συνεπώς ένα νέο δόγμα πολυεπίπεδης ασφάλειας. Είναι προφανές ότι όταν ο συγγραφέας αναφέρεται στην «εθνική ασφάλεια» εννοεί αυτή τη συνολική προσέγγιση και όχι τη διεύρυνση των ορίων της εθνικής ασφάλειας ως νομικής έννοιας ούτε τη συγχώνευση των νομικών εννοιών της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας τάξης, της δημόσιας ασφάλειας, της δημόσιας υγείας και των άλλων συναφών εννοιών που συναντούμε σε εθνικά συντάγματα, στην ΕΣΔΑ ή τον ΧΘΔ της ΕΕ, συνήθως ως εκδοχές του γενικού συμφέροντος, που δικαιολογούν περιορισμούς των θεμελιωδών δικαιωμάτων τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας. Η πρόταση του συγγραφέα για ένα «σύγχρονο κράτος εθνικής ασφάλειας», όπως την προσέλαβα, είναι στην πραγματικότητα η ανάδειξη της ανάγκης για ένα κράτος που επιτελεί την ιστορικά καταστατική του λειτουργία μέσα σε νέες πολύπλοκες και απαιτητικές συνθήκες. Είναι μάλιστα προφανές ότι το «σύγχρονο κράτος εθνικής ασφάλειας» περιλαμβάνει και τη συμμετοχή του σε περιφερειακές ολοκληρώσεις, όπως η ΕΕ, ή σε συμμαχίες, όπως το ΝΑΤΟ, καθώς δεν υπάρχει προφανώς απομονωμένο και μοναχικό κράτος εθνικής ασφάλειας και μάλιστα σύγχρονο, λόγω της φύσης και του μεγέθους των απειλών που είναι πλανητικές, διεθνείς ή έστω περιφερειακές.

Σε ένα άρθρο μου που δημοσιεύθηκε στην *Καθημερινή της Κυριακής*, 1.10.2023, μετά τις δύσκολες και ακραίες εμπειρίες φυσικών καταστροφών, είχα προτείνει όχι απλώς να αναπτυχθούν μηχανισμοί πολιτικής προστασίας, αλλά να λειτουργεί το κράτος συνολικά ως «κράτος πολιτικής προστασίας». Ξεκινούσα από τη διαπίστωση ότι το κράτος γεννιέται ιστορικά ως πάροχος ασφάλειας εσωτερικής και εξωτερικής. Μέσα από την παροχή αποτελεσματικών υπηρεσιών ασφάλειας –θα λέγαμε με τη σημερινή ορολογία– συγκροτείται το κρατικό φαινόμενο και αναδεικνύεται η έννοια της κυριαρχίας, με την εσωτερική και εξωτερική όψη της – η κυριαρχία ως τίτλος άσκησης του μονοπωλίου της νόμιμης βίας εσωτερικά και ως τίτλος ανεξαρτησίας (εξωτερικής κυριαρχίας) του κράτους, που ασκεί την εξουσία (δικαιοδοσία) του στην οριοθετημένη και προστατευόμενη στρατιωτικά επικράτειά του. Η προσέγγιση του Τριανταφύλλου Καρατράντου που αφορά ένα «σύγχρονο κράτος εθνικής ασφάλειας» και όχι μόνο ένα «κράτος πολιτικής προστασίας» είναι προφανώς πληρέστερη και πολύ πιο φιλόδοξη.

Εξίσου ενδιαφέρουσα είναι η ανάδειξη από τον συγγραφέα της ανάγκης ενός νέου κοινωνικού συμβολαίου για την ασφάλεια. Άλλωστε το αντικείμενο του κοινωνικού συμβολαίου, ήδη από την πιο πρώιμη χομπσιανή εκδοχή της θεωρίας περί κοινωνικού συμβολαίου, ήταν ουσιαστικά η διαμόρφωση συνθηκών ασφάλειας – για την ακρίβεια, η υπέρβαση της λεγόμενης φυσικής κατάστασης ενός *bellum omnium contra omnes* με τη συγκρότηση ενός κράτους Λεβιάθαν. Το κοινωνικό συμβόλαιο ασφάλειας που προτείνει ο συγγραφέας αφορά προφανώς τις ανάγκες και το θεσμικό και αξιακό κεκτημένο του 21^{ου} αιώνα. Συνεπώς το κοινωνικό συμβόλαιο ασφάλειας αφορά ένα σύγχρονο δημοκρατικό κοινωνικό κράτος δικαίου που προσφέρει πριν από κάθε άλλη εκδοχή ασφάλειας την αναγκαία ασφάλεια δικαίου και μάλιστα σε εθνικό, περιφερειακό και διεθνές επίπεδο. Το κομβικό ζήτημα ήταν και είναι άλλωστε πάντα η σχέση ελευθερίας και ασφάλειας, ο σεβασμός του θεμελιώδους δικαιώματος ασφάλειας μέσα στη σφαίρα όλων των θεμελιωδών δικαιωμάτων και όλων των εγγυήσεων της φιλελεύθερης δημοκρατίας.

Ο συγγραφέας προτείνει το ζήτημα της ασφάλειας να αναγνωριστεί ως κεντρικό και κοινής κτήσης θέμα του δημόσιου λόγου που δεν καθίσταται ούτε όχημα του λαϊκισμού ούτε προνομιακό πεδίο ενός ακροδεξιού, εθνικιστικού, ταυτοτικού ή νατιβιστικού πολιτικού λόγου. Μια τέτοια προσέγγιση της ασφάλειας, χωρίς ιστορικές ενοχές ή ιδεοληπτικές αγκυλώσεις, μπορεί να ανανεώσει τον προοδευτικό πολιτικό λόγο και να ενθαρρύνει την πολιτική συμμετοχή. Αυτή είναι, κατά τη γνώμη μου, η καίρια συνεισφορά του θαρραλέου και συνθετικού δοκιμίου του Τριανταφύλλου Καρατράντου που θέτει το δάκτυλο εις τον τύπον των ήλων που αφήνει το διάχυτο αίσθημα ανασφάλειας.

Ιανουάριος 2024
Ευάγγελος Βενιζέλος